

**Мемлекеттік мекемелердегі бухгалтерлік есеп
Оралбаева Ж.З.**

Кредиторлық берешектерді есепке алу тәртібі

- Кредиторлық берешек – ММ-нің шаруашылық операциялары нәтижесінде пайда болған басқа мемлекеттік мекемелерді, заңды және жеке тұлғаларды қоса алғанда, басқа тұлғаларға төлеуі тиіс сома ретінде айқындалады.
- Кредиторлық берешек - міндеттемені тану критерийлері сақталған кезде міндеттеме ретінде танылады.

Кредиторлық берешекпен операцияларды есепке алу үшін кредиторлық берешекті есепке алу бөлімшесінің шоттары пайдаланылады:

3100	Салық және өзге төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3110	Бюджеттен төленетін төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек (субсидиялар, нысаналы трансферттер)
3120	Бюджетке төленетін төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек (салықтар және міндетті төлемдер)
3130	Бюджетпен есеп айырысу бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3140	Басқа да міндетті және ерікті төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3150	Міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға аударымдар мен жарналар бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3200	Қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3210	Жеткізушілерге және мердігерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3220	Ведомстволық есеп айырысулар бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3230	Стипендианттарға қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3240	Қызметкерлердің және басқа да есеп беретін тұлғалардың алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3250	Төленуге тиісті қысқа мерзімді сыйақылар
3260	Жал бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек
3270	Өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек

4100	Ұзақ мерзімді кредиторлық берешек
4110	Жеткізушілерге және мердігерлерге ұзақ мерзімді кредиторлық берешек
4120	Жал бойынша ұзақ мерзімді кредиторлық берешек
4130	Бюджет алдындағы ұзақ мерзімді кредиторлық берешек

Бюджеттік төлемдер бойынша кредиторлық берешек, 3110 шоты:

- Бюджеттік төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешекті есепке алу үшін 3110 - "бюджеттік төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек" шоты тағайындалған.
- Осы шоттың қосалқы шоттарында әлеуметтік төлемдер және әлеуметтік көмек бойынша, нысаналы ағымдағы трансферттер бойынша, нысаналы даму трансферттері бойынша, жеке және заңды тұлғалардың субсидиялары бойынша қаражаттың қозғалысы ескеріледі.

3111

- Ішкі істер органдары, мемлекеттік өртке қарсы қызмет органдары, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Қылмыстық-атқару жүйесі органдары мен мекемелері, қаржы полициясы органдары сияқты мемлекеттік мекемелердің қызметкерлері үшін 3111 "Жеке тұлғаларға трансферттер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек" қосалқы шотында тұрғын үйді күтіп-ұстау және коммуналдық қызметтер бойынша, жеке тұлғаларға есеп айырысу-төлем Ведомосы бойынша басқа да Трансферттер бойынша шығыстарды төлеу үшін Жеке тұлғаларға берілетін трансферттер бойынша" өтемақы есептеледі.

3111 ШОТЫ

- Өтемақы есептеу
- Дт 7140 "басқа операциялық шығыстар«
- Кт 3111 "Жеке тұлғаларға трансферттер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек«

- Өтемақы төлеу:
- Дт 3111
- Кт 1081, 1091

Бюджетке төленетін төлемдер бойынша кредиторлық берешек, 3120 ШОТЫ:

- Бюджетке төленетін төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешекті есепке алу үшін 3120 "бюджетке төленетін төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек" шоты арналған, онда шоттың қосалқы шоттарында бюджетке: жеке табыс салығын, әлеуметтік салықты, қоршаған ортаны ластағаны үшін салықты есептеуге және төлеуге байланысты операциялар көрсетіледі.
- Мемлекеттік мекемелер Қазақстан Республикасының салық заңнамасына сәйкес қоршаған ортаны ластағаны үшін салық төлеуді жүргізеді, ол 3123 - "қоршаған ортаны ластағаны үшін төлем бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек" қосалқы шотында көрсетіледі.

Бухгалтерлік жазбалар

- Қоршаған ортаны ластағаны үшін төлемақы сомасын есептеу үшін жазба жүргізіледі:
 - Дт 7140 "басқа операциялық шығыстар«
 - Кт 3123 "қоршаған ортаны ластағаны үшін төленетін қысқа мерзімді кредиторлық берешек".
-
- Бюджетке аудару кезінде:
 - Дт 3123
 - Кт 1081, 1091

Бюджетпен есеп айырысу бойынша кредиторлық берешек, 3130 шоты:

- Активтерді өткізуден түсетін кірістер бойынша, тауарларды, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтерді өткізуден түсетін сметалық түсімдерді көрсететін кірістер бойынша, активтердің жетіспеушілігін өтеуден түсетін кірістер бойынша, сондай-ақ мемлекеттік бюджетке түсуге жататын басқа да кірістер бойынша бюджетпен есеп айырысулар бойынша кредиторлық берешекті есепке алу үшін 3130 "бюджетпен есеп айырысу бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек» шоты тағайындалған

Мысалы: жоғары тұрған бюджет Әкімшілігінің келісімі бойынша «Туризм және спорт департаменті» ММ аукционда тренажер жабдықтарына қосалқы бөлшектер сатты. "Туризм және спорт департаменті" ММ есебіндегі бұл жағдай былайша көрініс табады:

- 1. Қосалқы бөлшектерді сатудан түскен табысты тану:
- Дебет 1231 "сатып алушылар мен тапсырыс берушілердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі"
- Кредит 6110 "тауарларды, жұмыстар мен қызметтерді сатудан түскен кірістер«

- 2. Бір мезгілде қосалқы бөлшектерді сатудан түскен кіріс бойынша бюджет алдында екінші жазба жүзеге асырылады:
- Дебет 7120 "бюджетпен есеп айырысу бойынша шығыстар"
- Кредит 3132 "тауарлардан, жұмыстардан және қызметтерден түсетін кірістер бойынша бюджет алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек"

- 3. Бюджет алдындағы берешекті өтеу:
- Дебет 3132 "тауарлардан, жұмыстардан және қызметтерден түсетін кірістер бойынша бюджет алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек «
- Кредит 1231" сатып алушылар мен тапсырыс берушілердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі

Мысалы: жоғары тұрған бюджет Әкімшілігінің келісімі бойынша «Туризм және спорт департаменті» ММ аукционда тренажер жабдықтарына қосалқы бөлшектер сатты. "Туризм және спорт департаменті" ММ есебіндегі бұл жағдай былайша көрініс табады:

- 1. Қосалқы бөлшектерді сатудан түскен табысты тану:
- Дебет 1231 "сатып алушылар мен тапсырыс берушілердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі" теңге
- Кредит 6110 "тауарларды, жұмыстар мен қызметтерді сатудан түскен кірістер" теңге
- 2. Бір мезгілде қосалқы бөлшектерді сатудан түскен кіріс бойынша бюджет алдында екінші жазба жүзеге асырылады:
- Дебет 7120 "бюджетпен есеп айырысу бойынша шығыстар" теңге
- Кредит 3132 "тауарлардан, жұмыстардан және қызметтерден түсетін кірістер бойынша бюджет алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек" теңге
- 3. Бюджет алдындағы берешекті өтеу:
- Дебет 3132 "тауарлардан, жұмыстардан және қызметтерден түсетін кірістер бойынша бюджет алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек «
- Кредит 1231" сатып алушылар мен тапсырыс берушілердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі "мысал: жоғары тұрған бюджет Әкімшілігінің келісімі бойынша" туризм және спорт департаменті " ММ аукционда құны теңге болатын тренажер жабдықтарына қосалқы бөлшектерді сатты. "Туризм және спорт департаменті" ММ есебіндегі бұл жағдай былайша көрініс табады: 1. Қосалқы бөлшектерді сатудан түскен табысты тану: Дебет 1231 "сатып алушылар мен тапсырыс берушілердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі" теңге Кредит 6110 "тауарларды, жұмыстар мен қызметтерді сатудан түскен кірістер" теңге 2. Бір мезгілде қосалқы бөлшектерді сатудан түскен кіріс бойынша бюджет алдында екінші жазба жүзеге асырылады: Дебет 7120 "бюджетпен есеп айырысу бойынша шығыстар" теңге Кредит 3132 "тауарлардан, жұмыстардан және

Басқа міндетті және ерікті төлемдер бойынша қысқа мерзімді міндеттемелерді есепке алу үшін 3140 "басқа міндетті және ерікті төлемдер бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек"шоты тағайындалған

- 3140 шотының қосалқы шоттарда міндетті әлеуметтік аударымдарды, жинақтаушы зейнетақы қорларына зейнетақы жарналарын, автокөлік құралдары иелерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыруға арналған жарналарды есептеуге және төлеуге байланысты операциялар ескеріледі.
- Мысалы: Автокөлік құралдары иелерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыруды есептеу кезінде:
- Дт 7050 "міндетті сақтандыруға арналған шығыстар«
- Кт 3143"басқа да міндетті және ерікті төлемдер бойынша өзге де қысқа мерзімді кредиторлық берешек"
- Аударылған жағдайда:
- Дт 3143 "басқа міндетті және ерікті төлемдер бойынша өзге де қысқа мерзімді кредиторлық берешек«
- Кт 1081 "Жеке қаржыландыру жоспары бойынша міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар", 1091 "Жеке қаржыландыру жоспары бойынша міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар", 1042 "Ақылы қызметтер ҚБШ"

Жеткізушілер мен мердігерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек, 3210 ШОТЫ

- Сатып алынған қорлар, ұзақ мерзімді активтер, қабылданған жұмыстар мен тұтынылған қызметтер үшін жеткізушілермен және мердігерлермен есеп айырысу үшін, оның ішінде тауарлы-материалдық құндылықтарды жеткізу немесе қайта өңдеу шығындары, өтеу мерзімі бір жылдан аз болғанда 3210 "жеткізушілер мен мердігерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек" шоты, бір жылдан көп болғанда 4110 "жеткізушілер мен мердігерлерге ұзақ мерзімді кредиторлық берешек" шоты арналған.

3220 ШОТЫ

- 3220 "ведомстволық есеп айырысулар бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек" шотының қосалқы шоттарында мемлекеттік мекемелер ішкі Кредиттеу міндеттемелері бойынша есептерді қайтарымды негізде ескереді.
- Ведомстволық есеп айырысулар бойынша кредиторлық берешек: ішкі несиелеу кезінде:
- Дт 1080 "Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар", 1090 "Жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар"
- Кт 3220 "қысқа мерзімді ведомстволық есеп айырысулар бойынша кредиторлық берешек"

- Ішкі Кредиттеу қаражатын қайтару кезінде:
- Дт 3220 "ведомстволық есеп айырысулар бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек"
- Кт 1080 "Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар", 1090 "Жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар".

Мысал:

- "Windows" бағдарламалық өнімін сатып алу үшін «Денсаулық сақтау департаменті» ММ үшін бюджеттік бағдарламалар әкімшісі 1 млн. теңге сомасында қаржыландыру бөлді.
- ММ баға ұсынысымен "Центрсофт" ЖШС-нен 1 млн. теңге сомасында бағдарламалық өнімді сатып алады.
- "Центрсофт" ЖШС өнім берушісімен есеп айырысу бойынша операцияларды көрсетейік:
- а) "Windows" бағдарламалық өнімінің сатып алу:
 - Дт 2711 "бағдарламалық қамтамасыз ету"
 - Кт 3210 «Жеткізушілер мен мердігерлердің қысқа мерзімді кредиторлық берешегі»
- б) Жеткізуші "Центрсофт" ЖШС-мен есеп айырысу :
 - Дт 3210" Жеткізушілер мен мердігерлердің қысқа мерзімді кредиторлық берешегі "
 - Кт 1082 "күрделі салымдар бойынша міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар "

Стипендиаттармен есеп айырысу бойынша кредиторлық берешек, 3230 ШОТЫ:

- 3230 "стипендиаттарға қысқа мерзімді кредиторлық берешек" шотында мемлекеттік оқу орнында: ЖОО студенттеріне, магистранттарына, докторанттары мен аспиранттарына стипендияларды есептеу және төлеу жөніндегі операциялар көрсетіледі.
- Стипендияны есептеу және төлеу оқу орындары басшыларының бұйрықтары негізінде айына бір рет есеп айырысу-төлем ведомостарында жүргізіледі.

- Стипендия төлеуге қаржыландыру алу:
- Дт 1081 "Жеке қаржыландыру жоспары бойынша міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар"
- Кт 6010 "ағымдағы қызметті қаржыландырудан түсетін кірістер"
- стипендия есептеу:
- Дт 7020 "стипендия төлеу бойынша шығыстар"
- Кт 3230 "стипендиаттарға қысқа мерзімді кредиторлық берешек"
- стипендия төлеу:
- Дт 3230 "қысқа мерзімді кредиторлық берешек стипендиаттарға"
- Кт 1081 "Жеке қаржыландыру жоспары бойынша міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар", 1010"Кассадағы ақша қаражаты".

3240 " Қызметкерлердің және өзге де есеп беретін тұлғалардың алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек» шоты

- Жұмысшылар алдындағы кредиторлық берешек: кредиторлық берешекті есепке алу еңбекақы төлеу және басқа да есеп айырысулар бойынша жұмысшылармен және қызметшілермен есеп айырысуды есепке алу үшін 3240 " Қызметкерлердің және өзге де есеп беретін тұлғалардың алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек"шоты арналған.
- Осы шоттың қосалқы шоттарында еңбекақы төлеу бойынша берешек, жалақыдан ұсталған сомалар, атқару парақтары, депозитке салынған сомалар, еңбекке уақытша жарамсыздық бойынша есептелген және төленген әлеуметтік жәрдемақылар, кәсіподақ жарналары және қызметкерлердің жинақталған пайдаланылмаған демалыстары бойынша резерв (міндеттеме) сомалары есепке алынады.

3250 ШОТЫ

- Төлеуге берілетін сыйақылар: алынған қарыздар, қаржылық жалдау және өзге де сыйақылар бойынша төлеуге берілетін қысқа мерзімді сыйақыларды есепке алу үшін 3250 "төлеуге берілетін қысқа мерзімді сыйақылар"шоты тағайындалған.
- Қаржылық жалдау бойынша алынған қарыздар бойынша сыйақыны есептеу кезінде:
 - Дт 7310 "сыйақылар бойынша шығыстар
 - Кт 3250" төлеуге қысқа мерзімді сыйақылар "
 - сыйақыны төлеу кезінде:
 - Дт 3250 "төлеуге берілетін қысқа мерзімді сыйақылар"
 - Кт 1080 «Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері бойынша қаржыландырудың жеке жоспарына сәйкес міндеттемелерді қабылдауға жоспарлы тағайындаулар бюджет", 1090 "Жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар", 1042"Ақылы қызметтердің ҚБШ.

4120 ШОТЫ

- Жалға алынған активтің түсуіне және жалдау бойынша ұзақ мерзімді міндеттемені есепке алуда көрсету кезінде:
- Дт 2310 негізгі құралдар, 2510 Инвестициялық Жылжымайтын мүлік, 2600 биологиялық активтер, 2710 Материалдық емес активтер
- Кт 4120" жалдау бойынша ұзақ мерзімді кредиторлық берешек "
- жалдау міндеттемесінің ағымдағы бөлігін бөліп көрсету кезінде:
- Дт 4120 "жалдау бойынша ұзақ мерзімді кредиторлық берешек"
- Кт 3260 "жалдау бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек"

Жалдау бойынша кредиторлық берешек: 3260 және 4120 шоттары

- Жалдау бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешекті есепке алу үшін 3260 "жалдау бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек"шоты тағайындалған. Бұл шот операциялық жалдау бойынша төлемдер мен есеп айырысуларды есептеуді көрсетеді.
- Жалдау бойынша ұзақ мерзімді кредиторлық берешекті есепке алу үшін 4120 "жалдау бойынша ұзақ мерзімді кредиторлық берешек"шоты тағайындалған
- Операциялық жалдау бойынша төлемдерді есепке алуда көрсету:
- Дт 7130 "жалдау шығындары«
- Кт 3260"жалға беру бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек"
- Жалдау ақысын өтеу:
- Дт 3260 "жалдау бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек«
- Кт 1080 "Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар", 1090 "Жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерді қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулар", 1042 "Ақылы қызметтер ҚБШ"

Өзге кредиторлық берешек, 3270 шоты

- Шоттардың басқа топтарында көрсетілмеген өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешекті есепке алу үшін 3270 "Өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек"шоты тағайындалған.
- Уақытша орналастыру ақшасы бойынша кредиторлық берешекті есепке алу жөніндегі операцияларды жүргізу үшін 3271 "уақытша орналастыру ақшасы бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек" қосалқы шоты тағайындалған.
- Онда Қазақстан Республикасының заңнамалық актілеріне сәйкес жеке және (немесе) заңды тұлғалардан олардың қайтарымдылығы не белгілі бір жағдайлар туындаған кезде тиісті бюджетке аудару шарттарында мемлекеттік мекемеге түскен сомалар есепке алынады.

Мысалы

- "Білім департаменті" ММ ғимаратын қайта жаңарту жөніндегі шарттың орындалуын қамтамасыз ету үшін "Строймат" ЖШС мердігері шарт сомасының 1% мөлшерінде кепілдік ақшалай жарна енгізді.
- Бұл операция "білім департаменті" ММ есебінде мынадай түрде көрсетіледі:
- Дт 1043 "ақшаны уақытша орналастыру ҚБШ"
- Кт 3271" уақытша орналастыру ақшасы бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек «
- Қайта жаңарту аяқталғаннан кейін кепілдік ақшалай жарна сомасы мердігерге қайтарылады:
- Дт 3271 "уақытша орналастыру ақшасы бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек"
- Кт 1043 " ҚБШ ақшаны уақытша орналастыру"

Міндеттемелерді түгендеу.

- Кредиторлық берешекке түгендеу жүргізу кезінде түгендеу комиссиясының хаттамасы негізінде мемлекеттік мекеменің басшысы бюджеттік бағдарламалардың әкімшісіне бұл туралы он күн мерзімде хабарлай отырып, кредиторлық берешекті есептен шығару туралы шешім қабылдайды.
- Өндіріп алу үшін мынадай нақты емес кредиторлық берешек есептен шығаруға жатады:
 - кредитор таратылған жағдайда;
 - кредитор борышты кешірген жағдайда, егер борыштан босату туралы шешімді кредитор мүлкінің меншік иесі немесе оған уәкілетті тұлға қабылдаған жағдайда;
 - сот мемлекеттік мекемеден өндіріп алудан бас тартты, оның ішінде ескіру мерзімінің өтуі себебінен.
- Үмітсіз кредиторлық берешекті есептен шығару бұған объективті шарттар болған кезде оны жүргізу арқылы көрсетіледі:
 - Дт кредиторлық берешектің тиісті қосалқы шоты
 - Кт 6360 "басқа кірістер" шоты.